

Tiina Itkosen omakuva ensimmäiseltä Grönlannin-matkalta vuodelta 1995.

Muuttunut Grönlanti paljastuu valokuvista

Valokuvat | Valokuvaaja Tiina Itkonen on kuvannut alkuperäiskansan keskuudessa Grönlannissa lähes kolmenkymmenen vuoden ajan. ► **Kulttuuri B 2-3**

TIINA ITKONEN

B

Kulttuuri | Valokuvaaja Tiina Itkonen on tallentanut lähes 30 vuotta alkuperäisväestön elämänmuotoa. Grönlannissa ei ole kiire mihinkään.

KAIPUU GRÖNLANTIIN

Tiina Itkonen kuvasi Nielsin Grönlannin Qaanaaqissa vuonna 2019.

MIKA RANTA / HS

Grönlannissa, Alaskassa ja Antarktiksella äärimmäisissä olosuhteissa työskennellyt Tiina Itkonen kuvattiin Herttoniemen kallioilla.

”He ovat hiljaisia kuin suomalaiset”

Valokuvaaja Tiina Itkonen matkusti maailman pohjoisimman alkuperäisväestön pariin, opetteli grönlannin kieltä ja pääsi mukaan metsästysretkille. Erään kerran vastaan tuli jääkarhu.

Pia Parkkinen HS

VALOKUVAAJA Tiina Itkonen (s. 1968) vastaa puhelimeen Tohmajärveltä, jossa hänen puolisoillaan on luomumarjaila. Itkonen osallistui juuri päättyneeseen mansikanpoimintaan ajamalla marjat pakastamolle kylmäautolla.

Itkonen on tottunut huomattavasti hyisempiin ympäristöihin: Viimeisen lähes 30 vuoden ajan hän on matkannut äärimmäisiin olosuhteisiin Grönlanttiin, Alaskaan ja Antarktikselle.

Grönlannissa hän on valokuvannut pohjoisen alkuperäisväestöstä, inughuiteja, heidän metsästyksensä perustavaa elintapaansa ja ilmastonmuutoksen vaikutuksia siihen. Itkosen pohjoisessa ottamia kuvia on esillä Valokuvataiteen museo K1:n näyttelyssä Kämp-galleriassa.

LUOTEIS-GRÖNLANNIN inughuitit ovat maailman pohjoisin ja pienin alkuperäiskansa. Heitä on jäljellä 800, joista 600 asuu Qaanaaqin kaupungissa, loput kolmessa pienessä kylässä. Välimatkat ovat valtavia, maanteitä tai autoja ei ole.

”Ihmiset ovat hyvin vieraanvaraisia, lämpimiä ja nauravat paljon. He ovat hiljaisia kuin suomalaiset: koko ajan ei tarvitse puhua, vaikka oltaisiin kylässä”, Itkonen kuvailee.

Ihmiset kokoontuvat toistensa luo ja ovet ovat aina auki. Oviin ei koputeta, niistä astutaan suoraan sisään. Se on yksi asioista, jotka Itkosen on pitänyt opetella.

Toinen on se, että hoppu ei ole minnekään.

”Ihmiset kertovat tarinoita vanhoista ajoista ja nuoret kuuntelevat, vaikka tarinat saattavat jatkua muutamiakin tunteja.”

Itkonen opetteli grönlannin kieltä lause kerrallaan sanakirjasta, koska halusi päästä tutustumaan kuvattaviinsa kunnolla. Ensimmäisen kutsun kylään hän sai heti, kun osasi tokaista naapurilleen ”onpa kaunis ilma”.

”Saatoin olla viikonkin kuvaamatta ja ottaa kameran esiin vasta toisella viikolla. Pääsin mukaan kaikkeen, mitä kylässä tapahtui. Osallistuin metsästysretkille ja juhllaisuuksiin. Iltasin kiersin talosta taloon ja pelasimme korttia.”

INUGHUITIEN elintapa perustuu metsästyksensä. Miehet lähtevät saalistamaan hylkeitä heti, kun sää on suotuista. Matkaan lähdetään hitaasti etenevällä koiravaljakolla. Välillä pysähdytään, juodaan kahvit lämpimiksi ja tähytetään, näkökykö saalista.

Joskus ei tule mitään, ja joskus käy niin kuin silloin, kun Itkonen oli Olennguaq-nimisen miehen ja tämän pojan mukana metsästämässä. Vastaan tuli jääkarhu.

Niiden metsästäminen on säännelty ja kiintiöity, samoin kuin mursujen ja sarvivalaiden. Sillä kertaa kiintiössä oli vielä tilaa. Olennguaq päästi puolet koirista irti. Ne juoksivat jääkarhun kiinni, väsyttivät saaliin ja saarsivat sen.

Lopun hoiti metsästäjä kiväärineen.

Aqatannuaq, Savissivik, 2002.

Tiina Itkonen: Koti 5, Kuummiut, 2015.

Karu ja kaunis Grönlantti

Suomalaiskuvaajan upeat kuvat näyttävät muutoksen, joka on tapahtunut vajaan 30 vuodessa.

Näyttelyarvio

Timo Valjakka

VALOKUVATAIDE

Tiina Itkonen: Anori – Jäätikön hiljaisuus 1.10. saakka, K1 Kämp-galleriassa, Mikonkatu 1. Ma-pe 11–20, la-su 11–18.

YKSINÄINEN talo seisoo maisemassa, jossa on oikeastaan vain kaksi asiaa, valkoinen lumi ja harmaa taivas. Ihmisiä ei näy, ja

talo vaikuttaa kylmältä ja autiolta. Elämästä sen seinien sisällä kertovat vain pihalla päivystävät koirat.

Lumisade kietoo näkyvän syvään hiljaisuuteen, jonka kenties rikkoo vain satunnaisen linnun huuto tai ukkosenkaltainen paukaus, kun jäävuori halkeaa.

Koti 5, Kuummiut (2015) on Tiina Itkosen (s. 1968) valokuvateos ja esillä hänen vaikuttavassa retrospektiivissään Kämp-galleriassa. Se esittää tyypillistä grönlantilaista taloa ja osa laajempaa sarjaa. Itkonen on lähes 30 vuoden

ajan työskennellyt eri pituisia jaksoja Luoteis-Grönlannin pienissä kylissä ja kaupungeissa.

ITKONEN projekti on poikkeuksellinen sekä kestoaltaan että laadultaan.

Varhaisimmat esillä olevat valokuvat ovat vuodelta 1995, uusimmat viime vuosilta. Koska kuvissa esiintyy samoja ihmisiä, näyttelyssä voi seurata Itkosen ilmaisen kehittymisen ohella myös kulttuurin ja elinympäristön muutoksia.

1990-luvun kuvissa esiintyvä

Ilmastonmuutos etenee arktisella alueella kaksi kertaa muuta maailmaa nopeammin.

TIINA ITKONEN

Peter koiriensä kanssa, Qaanaaq, 2019.

Kuka?

Tiina
Itkonen

- Valokuvaaja, syntynyt vuonna 1968.
- Valmistunut valokuvaajaksi Turun taideakatemiasta vuonna 1995 ja taiteen maisteriksi Taideteollisesta korkeakoulusta vuonna 2002.
- Nimetty Vuoden nuoreksi valokuvaajaksi vuonna 2003.
- Huomioitu muun muassa William Thuring-palkinnolla 2009 ja Valokuvataiteen valtionpalkinnolla vuonna 2019.
- Lukuisia yksityis- ja ryhmänäyttelyitä eri puolilla maailmaa.
- Teoksia useissa kokoelmissa Suomessa ja ulkomailla.

”Se voi tuntua ulkopuolisesta hurjalta, mutta paikalliset metsästävät hankkiakseen ruokaa yhteisölle. Saalis jaetaan kyläläisten kesken ja kaikki osat käytetään.”

Lihat syödään ja nahasta tehdään perinteisiä jääkarhuhousuja ja -turkkia.

Itkonen kertoo aina pelänneensä, että hän kohtaa jääkarhun yksin. Se voi olla kohtalokasta. Alaskassa kuvatessaan hänelle annettiin kameraluokkuun pippurisuutin jääkarhun karkottajaksi.

”Siellä meri ei jäädy kunnolla kesäkuukausina, ja osa jääkarhuista jää rannoille, joille jää metsästäjien jäljiltä valaanruohoja. Välillä jääkarhut pyrkivät talojen pihaan etsimään ruokaa.”

Alaskassa oviakaan ei lukittu siltä varalta, että joku joutuu etsimään pikaisesti suojaa.

ITKOSELLA on pitkä perspektiivi inughuitien elämään. Ensimmäisen matkansa luoteis-Grönlantiin

Tiina Itkonen

hän teki 27-vuotiaana vuonna 1995. Sen jälkeen matkoja on kertynyt parikymmentä.

Vajaassa 30 vuodessa inughuitien elämä ja ympäristö ovat muuttuneet paljon.

”1990-luvulla meri oli kymmenen kuukautta vuodessa jäässä ja jää oli kaksi metriä paksua. Nyt se on 30–50 senttiä ja kantaa ihmisen vain puolet vuodesta”, Itkonen sanoo.

Syynä on ilmastonmuutos. Euroopassa kärvistellään polttavissa helteissä, mutta pohjoisessa muutos on ollut vielä dramaattis-

sempi. Arktinen alue on lämmennyt lähes neljä kertaa nopeammin kuin maapallo keskimäärin.

Napajään sulaminen vaikuttaa globaalisti, mutta näkyy suoraan myös inughuitien elämässä. Ilman jäätä koiravaljakoilla ei pääse saalistamaan.

”Merijää häviää kymmenen prosenttia vuosikymmenessä, ja perinteinen elämäntapa ja metsästyksenkulttuuri katoavat. Koirakanta on parissa kymmenessä vuodessa vähentynyt 30 000 vetokoirasta 15 000:een”, Itkonen havainnollistaa.

Avovettä tulee vastaan paikoissa, joissa pitäisi olla jäätä. Metsästämisestä on tullut aiempaa vaarallisempaa. Jäitä on alkanut irtoilla lautoiksi, joille metsästäjät ovat jääneet vangeiksi.

”Olen huolissani ihmisistä siellä pohjoisessa. Mitä he tekevät tulevaisuudessa”, Itkonen kysyy.

Vielä 20 vuotta sitten inughuitit eivät Itkosen mukaan kalastaneet. Nyt osa ihmisistä on muut-

tanut kaupunkiin, Qaanaqiin. Sinne on perustettu kalatehdas.

KUN ITKONEN vieraili ensimmäistä kertaa Grönlannin pohjoisimmassa kylässä, siellä oli vain yksi puhelin. Nykyisin jokaisella on älypuhelimet ja kaikki inughuitit – nuoret ja vanhat – ovat Facebookissa.

”He asuvat kaukana toisistaan vailla maanteitä. Välimatkat ovat pitkät. Niinpä he laittavat kaikista tapahtumista paljon valokuvia Facebookiin”.

Itkonen pitää yhteyttä kyläläisiin, pysyy kartalla heidän kuulumisistaan: saaliista, syntyneistä ja kuolleista. Onpa muutama inughuitti vierailut kylässä Suomessakin. Eräs heistä ihmetteli puita.

”Suomessa puita on niin paljon, että on mahdollton nähdä kauas. Toisin on Grönlannissa, jossa satunnaisia jäävuoria lukuun ottamatta mikään ei tule laajan näkyvän eteen – ja se on rauhoittavaa.”

ITKONEN Grönlannin metsästäjäperheiden elämään keskittyvä projekti on vielä kesken. Hän aikoo palata inughuitien pariin viimeistään keväällä, kun meri on jäässä.

”Haluan dokumentoida tämän pienen kansan perinteistä elämäntapaa, joka on katoamassa. Parikymmenen vuoden päästä voi jo olla liian myöhäistä.”

Siihen asti hän kaipa Grönlantiin ja sen hiljaisuuteen.

”Pohjoisessa ei ole autoja. Ainoa ääni on koirien ulvonta. Kevään täyttävät lintujen äänet. Jos jäävuori lohkeaa jäätiköstä, siitä kuuluu ukkosen kaltainen jyrinä. Muuten on täysin hiljais-ta”.

Valokuvataiteen museo K1:n *Anori – Jäätikön hiljaisuus* -näyttelyssä on mukana myös valokuvia Alaskasta ja Anarktikselta.

► **Tiina Itkonen: Anori – Jäätikön hiljaisuus Valokuvataiteen museo K1:ssa, Kämp-galleriassa 1.10. asti.**

pieni poika on nyt aikuinen metsästäjä.

Koiravaljakko on yhä yleisin kulkuneuvo. Autoja ei näy, mutta moottorivene on korvannut perinteisen kajakin.

SUURIKOKOISET, sävykkäät ja myös perinteisessä merkityksessä kauniit valokuvat tuovat eteemme karun ja kiehtovan maailman, jossa elämä etenee ankan luonnon ehdoilla niin kuin se on aina tehnyt. Grönlannin alkuperäisasutus on monta tuhatta vuotta vanhaa.

Luoteis-Grönlannissa luontomäärää miten liikutaan, milloin ja miten kauas. Luonto määrää myös sen, mitä ihminen ja hänelle tärkeät koirat saavat syödäkseen. Koiria käytetään paitsi liikumiseen myös metsästykseseen, joka kalastuksen ohella on kaiken perusta.

Rahtilaivat ja öljytankkerit tuovat muita tarvikkeita kerran tai kaksi vuodessa.

NÄYTTELY herättää myös kysymyksiä valokuvaajan suhteesta pieneen vähemmistöyhteisöön.

Itkonen tiedostaa ulkopuolisuutensa, mutta pitkät paikallisten asukkaiden parissa vietetyt ajat ja esimerkiksi heidän kielen oppiminen ovat synnyttäneet ystävyyttä ja molemminpuolista luottamusta.

Vaikka valokuva on aina kuvaajan rajaama näkemys todellisuudesta, Itkonen näyttää päässeen lähelle aihettaan.

Hänen kuvansa eivät ole turistikuvia. Ne kertovat rehellisesti ja arvostavasti ihmisten arjesta, ja niiden mahdollinen eksoottisuus on katsojan silmässä.

VALOKUVAT saavat ajattelemaan myös sitä, miten elämä tässä etäisessä maailmankolkassa on muuttunut ja mikä on sen tulevaisuus. Ilmastonmuutos etenee arktisella alueella kaksi kertaa muuta maailmaa nopeammin. Se sulattaa meri- ja mannerjäätä kiihtyvää vauhtia ja supistaa samalla saaliseläinten elinpiiriä.

Tämä on huomattava uhka inughuitien metsästykseseen ja kalastukseen perustavalle taloudelle ja heidän perinteiselle elämänmuodolle.

Ilmaston lämpeneminen vaikuttaa myös toisella tasolla. Toimeentulon mahdollisuuksien kaivautuessa pohjoisten kylien ja kaupunkien nuoret hylkäävät vanhempiensa ammatit ja muuttavat kasvukeskuksiin.

ON TÄYSIN mahdollista, että valot Lounais-Grönlannin yksinäisissä taloissa pikkuhiljaa sammuvat ja ikivanha elämänuoto häviää lopullisesti.

► **HS.fi/kulttuuri: Lisää Tiina Itkosen kuvia näyttelystä.**